

ОСОБЛИВОСТІ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ

Замрозович-Шадріна С.Р.,
доктор педагогічних наук, професор
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
svetlana15050@ukr.net
Україна, м. Івано-Франківськ

Анотація. Автор розкриває сутність поняття «невизначеність», причини створення ситуації невизначеності, а також розкриває особливості невизначеності при найважливішому життєвому виборі особистості – виборі професії.

Ключові слова: ситуація невизначеності, життєва ситуація, життєві сфери, життєвий простір особистості.

Annotation. The author reveals the essence of the concept of "uncertainty", the reasons for creating a situation of uncertainty, and also reveals the features of uncertainty in the most important life choice of an individual – choosing a profession.

Key words: life situation, situation of uncertainty, areas of life, life space of individual.

У всіх сферах життєдіяльності людина може перебувати в особистій, професійній, культурній, економічній, політичній чи соціальній невизначеності. Найбільш важливими є соціально-економічна, власного здоров'я та професійна сфери. Часто ситуація невизначеності поєднується з сильними негативними емоційними переживаннями (страхом, хвилюванням, тривогою, панікою, розгубленістю, сумнівом, невпевненістю, дискомфортом) від яких особистість починає страждати. Інколи невизначеність може викликати і позитивні емоції – задоволення, впевненість і віра у власні сили, захоплення.

Аналіз наукових джерел і наші спостереження переконливо доводять, що серед причин створення ситуації невизначеності є ситуації правильного вибору, прийняття відповідного рішення в житті, можливість декількох варіантів і неможливість вибору серед них; суперечність внутрішніх сторін особистості, її точок зору і пріоритетів, протистояння її в ціннісно-смысловій та мотиваційній сфері, нерозуміння власного внутрішнього світу та неусвідомлення бажань і цілей; невміння спланувати свій час, нечіткість у плануванні та передбаченні результату і наслідків своїх дій; невідомість певної ситуації та невідповідність уявленням про неї, брак життєвого досвіду у вирішенні складних ситуацій і вміння брати на себе нові соціальні ролі, недовіра до інформації,

загадковість, таємничість подій, невідповідність уявленням про ситуацію; невизначеність із власним майбутнім, нестабільність.

Питання невизначеності досліджували зарубіжні (С. Баднер, Р. Бріслін, Н. Нортон, Е. Френкель-Брунвік, Р. Халлман та ін.) та вітчизняні вчені (Л. Бурлачук, А. Гусєв, С. Максименко, Є. Носенко, П. Лушин). Існує значна різноманітність тлумачень поняття невизначеності. Зокрема, Д. Леонтьєв зазначає, що невизначеність – це ситуація з невідомими змінними або відносна невідомість того, що відбувається [2]. Невизначеність – це ситуація, що в суб'єктивному усвідомленні індивіда чітко не детермінована в засобах вирішення та в кінцевому результаті. Р. Халлман розуміє її як ситуацію подвійності, суперечливості і незв'язності інформації, яка поступає [6]. Український науковець С. Максименко [4], зазначає, що невизначеність – це стан (процес), який виникає в ситуації об'єднання мінливості ознак двох і більше психічних явищ; П. Лушин [3] в невизначеності вбачає перехідні стани, які дають можливість переживати позитивні емоції в нових неструктурованих і неоднозначних ситуаціях, відчувати в них не загрозу, а виклик; У ситуаціях невизначеності А. Гусєва [1] знаходить резерв різноманітних шляхів особистісного розвитку та створення власної ідентичності.

Потреба стикатися із невизначеністю виникає при найважливішому життєвому виборі – виборі професії. Школяр, який завершує навчання в школі, не може втілити свою мрію, щоб продовжувати залишатися в середовищі, до якого пристосувався, знає всі його життєві закони та правила, відчуває захищеність. Досить часто мотиви вибору професії є дуже різні та не пов'язані з професією.

Серед мотивів, які викликають інтерес молоді до вивчення певних предметів є бажання показати педагогам чи однокласникам, що вони не гірші за інших, а також жити цікавим студентським життям, вміння прислухатись до настанов своїх батьків, намагання__ дружити з ровесниками, які вже зробили власний вибір та інші фактори. Кожному з варіантів навчально-професійного уявлення майбутнього притаманна невизначеність, а безліч факторів, які впливали на мотивацію, створювали ілюзію визначеності.

На жаль, реальність нерідко руйнує вихідні установки, коли людина опиняється в ситуаціях, що не відповідають її уявленням про майбутнє. У результаті вибір визначеності є причиною, яка веде до збільшення невизначеності. Молода особа, вихідні установки якої не співпали з реальними умовами навчання, немає мотивів, мети та плану дій, тобто настає професійна невизначеність особистості та відбувається погіршення ситуацій у професійній діяльності. З однієї сторони, він виокремлюється недостатність об'єктивних умов і засобів для ефективної праці, а з іншого – показує внутрішній стан переживання невизначеності професіоналом, тривожність, дискомфорт і невпевненість.

Досить часто під час професійної підготовки особистість стикається з професійною невизначеністю, в основі якої є уважне врахування нею власних здібностей, нахилів і їх взаємодію: «гармонізація відношення вектору «можу» (здібності, сформовані на основі задатків) і вектору «хочу» (схильності як спрямованість особистості) забезпечує неускладнений професійний розвиток індивідуальності, задає свого роду вектор кар'єри як стійку мотиваційну спрямованість на отримання професії, підкріплену реальними можливостями [5]. Проблема професійної невизначеності може виникнути при нерівномірному співвідношенні здібностей і нахилів, їхній невідповідності особливостям професійної діяльності. Щоб її уникнути, необхідно вчасно виявляти та розкривати здібності і нахили суб'єкта професійного самовизначення для їхньої гармонії. Професійна невизначеність особистості студента є проміжним результатом професійного самовизначення внаслідок відкладеного або незробленого професійного вибору.

Відомий американський психолог Л. Фестінгер вважає, що вагома причина труднощів у прийнятті рішення криється в тому, що коли людина, опиняючись перед вибором варіанту, відчуває так званий когнітивний дисонанс тобто протиріччя. Коли значущий вибір, то протиріччя посилюється або всі варіанти однаково імпонують.

Серед основних характеристик ситуації невизначеності виокремлюють суб'єктивність сприйняття, незалежність від часу події (минуле–майбутнє) та можливість впливати на психоемоційний стан особистості. Важливими причинами ситуації невизначеності є: потреба вибору і прийняття відповідного вирішення в житті, існування кількох варіантів і неможливість вибору серед них; неузгодженість внутрішніх особистісних інстанцій; відсутність і неточність спланованих дій, невміння виконувати необхідні дії, неможливість передбачення результату і наслідків діяльності; невідомість обстановки чи недовіра до джерела інформації, незбагненність і таємничість подій, невідповідність уявлень про ситуацію; завуальованість майбутнього, нестійкість; нестача досвіду в життєвих ситуаціях і поява нових соціальних ролей.

Отже, ситуація невизначеності завжди супроводжується сильними емоційними переживаннями і, на жаль, найчастіше – негативного характеру.

Список використаної літератури

1. Гусєв А.І. Толерантність до невизначеності як чинник розвитку ідентичності особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2009. 233 с.
2. Леонтьєв Д. А. Виклики невизначеності як центральна проблема психології особистості. Психологічні дослідження. 2015. Т. 8. № 40.
3. Лушин П. В. Невизначеність і типи ставлення до неї: ситуація психологічної допомоги. Психологічне консультування і психотерапія. 2016. С. 33–40.

4. Максименко С Д. Теория неопределенности. URL: <http://professor-maksymenko.narod.ru/Tvory/Statya> 10. Melnyk Y.V. Оцінка особистістю життєвої ситуації як невизначеної в різних сферах її життєдіяльності. *Psychological journal*. 2019. № 5. 11. С. 191–202.
5. Сагайдак М.П., Мацаєва Н.В. Дослідження чинників формування ринку праці для забезпечення внутрішнього маркетингу підприємств в умовах невизначеності детермінант попиту і стану конкурентної ситуації. *Бізнес Інформ*. 2013. №6. С.242-248.
6. Hallman R .J. The Necessary and Sufficient Conditions of Creativity. *The Necessary and Sufficient Conditions of Creativity*. *Journal of Humanistic Psychology*. 1963. Vo 1.3. № 1. P. 14–27.